

Словацьке національне повстання - провісник нашої свободи

Цього року пригадаємо 79 річницю Словацького національного повстання.

Опосередковано це була атака на авторитарний уряд на чолі з Йозефом Тісо, а також спроба стати на бік держав-переможниць у Другій світовій війні.

Це було збройне повстання словацьких повстанських загонів під час Другої світової війни проти окупації території Словаччини німецькою армією.

Підготовку до створення СНП розпочав у 1943 році Едуард Бенеш, лідер чехо-словацького уряду у вигнанні. Того ж року течія опору, демократи, комуністи та антифашисти в словацькій армії ухвалили Різдвяну угоду, яка призвела до створення повстанської Словацької національної ради у вересні 1944 року. Також була сформована конспіративна група солдатів і політиків, відповідальних за підготовку повстання, з центром у Банській Бистриці.

Ключовими фігурами СНП були генерали Ян Голіан та Рудольф Вієст.

Свою роль у ньому відіграли також партизанські загони, які почали стихійно виникати в гірських районах з 1943 року, а згодом були перебрані під контроль радянськими фактивцями. 9 серпня 1944 року словацькій армії було наказано вжити міри проти них. Акція не мала успіху. Навпаки – багато солдатів почали спонтанно переходити до партизанів.

Спочатку передбачалося, що повстання спалахне після угоди з Червоною армією, але 29 серпня 1944 року німецька армія несподівано прибула до Словаччини, і солдати з руху опору та звичайні люди стихійно чинили їм опір. Увечері Голіан офіційно віддав наказ про початок оборони.

Німці швидко знищили найкращі повстанські підрозділи і зуміли зберегти свою перевагу практично під час тривання

повстання. Остаточо повстанська армія була розгромлена в ніч з 27 на 28 жовтня. Частина загонів перейшла до партизанської війни, багато з них воювали аж до звільнення країни навесні 1945 року.

Незважаючи на поразку, СНП мало для нас важливе політичне значення, воно забезпечило нам незалежну політику в рамках спільної з чехами держави та повагу держав-переможниць.

Всупереч тому, що Словацьке національне повстання зазнало поразки, воно стало провісником нашої свободи.

СНП в цифрах

Повстання тривало 60 днів. Було залучено близько 80 тисяч осіб.

За різними оцінками, втрати повстанців становлять від 10 до 15 тисяч осіб.

У повстанні поруч з словаками брали участь представники 33 націй.

—P—

ці 10 тисяч квадратних метрів свої продукти, товари та послуги запропонував 521 учасник ярмарку. Торговці зарекомендували відвідувачам широкий асортимент споживчих товарів. Ремісники зі своїми виробами представились на «Алеї ремесел». Поруч з тим у культурній програмі представились музичні колективи і фольклорні ансамблі. Поруч з словацькими колективами і співаками представились також жіночі колективи і співаки з України, які є майже постійними гостями Бардієва. Місто Бардієв (приматор МУД-р Борис Гануцак) цією акцією зробило значний крок вперед серед інших міст, про що свідчить популярність ярмарку і великий наплив відвідувачів.

P

Фото Ладислава Цупера.

Бардієвський ярмарок

З 24 по 27 серпня 2023 року у Бардієві пройшов найстарший і найбільший ярмарок в

Словаччині. Мова йде про історичний 670-й ювілейний та сучасний 50-й ярмарок. На пло-

Нова пошта виходить на ринок Словаччини

Група компаній **Нова пошта** анонсувала початок роботи у Словаччині. Перше відділення **Nova Post** буде відкрито у Братиславі.

Про це повідомляє пресслужба компанії.

Відкриття відділення заплановане на жовтень. У ньому можна буде відправляти та отримувати від них документи та посылки вагою до 100 кг.

Нове відділення працюватиме з понеділка по суботу. Згодом очікується також запуск послуги адресної доставки та виклику кур'єра на будь-яку адресу для відправки. Наразі **Nova Post** вже

працює на ринку Польщі, Литви, Молдови, Ні-

меччини, Чехії та Румунії.

—P—

У Європі хочуть зберегти українську мову та культуру Протягом року потрібно зібрати один мільйон голосів

16 серпня Європейська комісія прийняла рішення про реєстрацію Європейської громадянської ініціативи під назвою «Збереження та розвиток української культури, освіти, мови та традицій у країнах ЄС», – йдеться у повідомленні на сайті Єврокомісії.

У заяві ініціатори закликають Єврокомісію активізувати дії на підтримку інтеграції українських біженців в ЄС.

«Також закликають Комісію запропонувати нове законодавство для збереження української куль-

тури, мови, традицій та спадщини, а також створити загальноєвропейську структуру інтеграційних центрів», – йдеться у пресрелізї.

Після реєстрації організатори мають шість місяців, щоб розпочати збір підписів. Якщо ця ініціатива протягом року отримає один мільйон голосів на підтримку, принаймні з семи різних держав-членів, Єврокомісія буде змушена відреагувати та вирішити, чи вжити міри у відповідь на запит.

Європейська громадянська ініціатива була запроваджена Лі-

День Незалежності України

У четвер, 24 серпня, Україна святкує 32-у річницю Незалежності.

День Незалежності України – щорічне свято в Україні, яке відзначають 24 серпня з нагоди ухвалення у 1991 році Акта проголошення незалежності України. Цей документ, ухвалений позачерговою сесією Верховної Ради УРСР, проголосив створення самостійної української держави.

Акт початку дев'яностих – не єдина спроба узаконити незалежність України: протягом буремного 20 ст. різні регіони України оголошували про створення самоврядних держав. Три з них припадали на 1918 рік, зокрема, у січні цього року Українська Народна Республіка оголосила свій Четвертий Універсал.

«Однині Українська Народна Республіка стає самостійною, ні від кого незалежною Вільною Суверенною Державою Українського Народу. Зо всіма сусідніми державами як-то: Росія, Польща, Австрія, Румунія, Туреччина та інші, ми хочемо жити в згоді і приязні, але ні одна з них не може втручатися в життя Самостійної Української Республіки, – власть у ній буде належати тільки Народові України», – йдеться в документі.

У той же рік проголосили незалежність Кубанська й Західно-українська народні республіки. Всі ці державні утворення проіснували недовго: Кубань та УНР більшовики захопили у 1920 році, а державність на заході України не витримала польсько-української

війни, тож в липні 1919 року землі Буковини, Галичини й Закарпаття анексували тодішні Польща і Румунія

У 1939 році на території України постала ще одна держава – Карпатська Україна, яка за рік до того здобула автономію у складі Чехословаччини. Однак цей факт не давав спокою Угорщині з її територіальними претензіями. У ніч з 13 на 14 березня угорські частини із гітлерівськими військами вдерлися до Карпатської України і буквально на наступний день Сейм оголосив про незалежність Карпатської України. Але вже 18 березня угорські війська окупували цей регіон.

Але на цьому українська державність не припинила своє існування, оскільки органи цих держав працювали в еміграції.

Чергове проголошення відновлення незалежності Української держави відбулося 30 червня 1941 року у Львові, на той час окупованому німецькими військами. Акт відновлення Української держави виголосив перший заступник провідника ОУН Степан Бандери Ярослав Стецько. Але у плани німців не входило створення самостійної України, тож у вересні 1941 року відбулися арешти та розстріли членів ОУН з боку німців.

І лише за 50 років українці втілили п'яту, найуспішнішу, спробу побудувати власну самоврядну державу: 24 серпня 1991 року Україна здобула довгоочікувану незалежність, яку вона зараз боронить від нащадків більшовиків.

Укрінформ.

сабонським договором як інструмент формування порядку денного в руках громадян. Офіційно

вона була запущена у квітні 2012 року.

uamedia.eu

Про діяльність Союзу русинів-українців Словацької Республіки, чим живе українська громада Словаччини, що друкує українська преса Словаччини – газета «Нове життя», журнали «Дукля» і «Веселка» – можна довідатись, відкривши фейсбук чи вебсторінки:

<https://rusini-ukrajinci.sk>

<https://www.facebook.com/rusiniukrajincislovenskejrepubliky/>

<https://ukrsvit1.com.ua/zmi>

<http://ukrajinci.sk/novezytta.html>

Інтер'єр Словацько-українського культурно-інформаційного центру в Пряшеві 24-го серпня цього року вчоргове змінив свій вигляд. У святково прибраному залі прапором України збирались учасники програми та публіка до святкування Дня незалежності України. Організаторами такої акції були Союз русинів-українців Словацької Республіки та Координаційний центр допомоги біженцям з України. Стіни залу вітали прихожих малюнками молодих авторів, виставкою дітей і підлітків під назвою «Майбутнє України очима дітей», що працюють в рамках організації «Людина в небезпеці».

Оглядаючи малюнки тих невинних діток, які не з власної волі опинились в іншій країні, поза ме-

▲ Всіх присутніх в Словацько-українському культурно-інформаційному центрі привітав голова Центральної ради СРУСР Павло Богдан.

хлопця під репродуковану мелодію нікого не лишив без схвилювання. Програмою керувала та модерувала Олена Кравченко. До присутніх

новитого хлопця-декламатора. До такту і в нас уже відомої пісні «Гей, соколи!» та й пісні «Ой на Україні дівчата чорнобриві» весь зал весело

Молодь переконує — Україна буде вільною і незалежною!

жами своєї батьківщини України, відвідувач відчує в них непримиренність, відмовлення від зла, що принесли російські війська, гордість на рідну країну, шану за хо-

звернулась емоційним виступом до 32-ої річниці вільної самостійної України, який закінчила єдиним бажанням українського народу — ПЕРМОГОЮ!

аплодував. Власні вірші читали молоді поети Марина Бабенко і Євген Кондратюк, яких прайшівська публіка уже не перший раз мала можливість слухати в художніх програмах. Представилась і молода вокалістка Ксенія Зайцева співом під музику, виконану на фортепіано Станіславом Соловкою. Василь Іщук зачитав вірш «Україна» автора Василя Симоненка, а не могли хибувати ні вірші Т. Г. Шевченка «Як умру, то поховайте...» та й «Рева та стогне Дніпр широкий».

І далі декламатори і співаки представили себе в програмі, а саме: Ростислав Романчиков, Ростислав Ліпін, Роман Каменюк, Олена Чепурко, Олександра Тютюн, Ксенія Зайцева, Каміла Левченко, Артем Федоренко, Євангеліна Старко.

Програму збагачували і молоді танцюристики — група «Невгамовні», якою керує Уляна Клочак. У складі групи є дівчата Марина Мицак, Софія Кот, Анна Фролова, Євдокія Ясько та Таїсія Лобозова. Модерними танцями в стилі гіп-гопу хотілось на мить забути, що там дома відбувається, і тішитись від власного молодого віку, енергії, вірити, що все закінчиться, настане спокій і веселість, яка належить молодій людині.

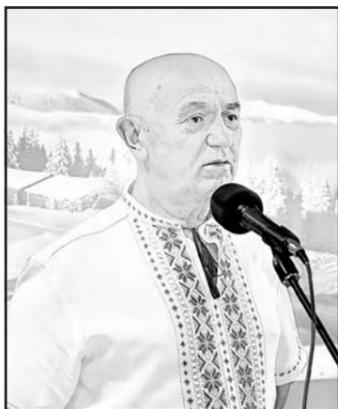
Хлопці і дівчата, які не власною виною опинились за межами України, показали свій талант, пригадали для себе і для світу визначний День незалежності. Виявилось, що майбуття знаходиться в надійних руках — в молоді! Всі вони — присутні в програмі, з прапором України в руках махали до присутніх під слова пісні про майбутнє «Україна в серці» та гучно викрикували «Не бути ворогам!».

Завершила програму Олена Кравченко, подякувавши всім авторам малюнків, виступаючим і присутнім, всім, хто готував і провадив програмою. На її оклик «Слава Україні!» у відповідь пішло від всього залу грімке «Героям слава!»

Єва ОЛЕАР.

▲ Марина Бабенко.

▲ Василь Іщук.

робіть бійців та віру в перемогу. Свої емоції від даної життєвої ситуації, коли вони, змушені набирати зовсім новий досвід у такому мо-

В художній програмі батьки виступаючих дітей, друзі та інші присутні переживали хвилюючі слова виконавців поезії та пісень. Олена

▲ Заключна сцена програми.

лодому віці, вписували у малюнки кров свого серця, картину відновленого саду, червоне яблуко зі зеленого саду та ще інші прояви щирого бажання миру в Україні. Малюнки писали: Аліна Куцер, Еліна Федотова, Єлизавета Жданюк, Данііл Ковальов, Олександра Андреева, Анна Колісниченко, Вікторія Кравець, Софія Щербакова, Валентин Яшин, Катерина Ноздрачова, Ажар Фоленова, Ігор Дубровський, Вероніка Нікітенко та Сергій Фесун.

Вся програма неслась в душі теми Молодь — майбутнє України. Всіх присутніх привітав голова Центральної ради СРУСР Павло Богдан. Оцінив значення цього визначного дня, довгочасної боротьби України за своє самовизначення і незалежність та віру в перемогу над російським ворогом. Гімн України у виконанні молодого талановитого

55 років тому Чехословаччину окупували війська Варшавського договору

21 серпня 2023 року виповнилося 55 років відтоді, як війська п'яти країн Варшавського договору (Радянського Союзу, Болгарії, Угорщини, Німецької Демократичної Республіки та Польщі) перетнули кордон і розпочали окупацію Чехословацької Соціалістичної Республіки (ЧССР) з 20 на 21 серпня 1968 року. Танки і бронетранспортери з білими смугами вторгнення насильницьким чином покпали край процесам реформ і демократизації в Чехословаччині.

3 листопада 2020 року депутати Національної Ради Словацької Республіки вирішили додати 21 серпня до переліку пам'ятних днів як День жертв окупації Чехословаччини 1968 року. До переліку пам'ятних днів також було додано 21 червня як День виведення окупаційних радянських військ з Чехословаччини у 1991 році. «Ці два дні визначають 23 роки окупації Чехословаччини», — пояснили автори поправки до закону «Про державні свята, святкові та пам'ятні дні».

Це була найбільша збройна акція в Європі з часів Другої світової війни. У вторгненні під кодовою назвою «Операція Дунай» брали участь 27 бойових дивізій. Силами інтервенції, що налічували близько 500 000 солдатів, 6 300 танків, 2 000 гармат і 800 літаків, командував генерал Іван Григорович Павловський. Серед перших жертв окупації в Братиславі в той час були лише 15-річна Данка Кошанова, яку куля вразила на сходах Університету Коменського на площі Шафаріка, і Петер Леґнер, на рік старший, який був смертельно поранений перед будівлею Головної пошти на площі СНП.

Загалом вторгнення союзників до Словаччини забрало 37 життів. За весь період окупації до відходу радянських військ у 1991 році в результаті їхньої присутності в Чехословаччині загинуло 406 осіб. Лідери Комуністичної партії Чехословаччини на чолі з Александром Дубчеком були примусово вивезені до Москви, де з 23 по 26 серпня 1968 року відбу-

лися переговори. Результатом стало прийняття так званого Московського протоколу, який гарантував присутність радянських військ на території Чехословаччини доти, доки не мине загроза відходу від соціалізму в країні. Франтішек Кріґел був єдиним з 26 чеських і словацьких політиків, хто не піддався тиску Кремля і не підписав протокол.

Перебування радянських військ у Чехословаччині було легалізовано Договором від 16 жовтня 1968 року, який був затверджений Національними Зборами 18 жовтня 1968 року. Документ підтримали 228 депутатів, 10 утрималось, 4 голосували проти: Франтішек Кріґел, Франтішек Водслонь, Гертруда Секанінова-Чакртова і Божена Фукова. Окупація і подальше перебування радянських військ заморозили будь-які надії на реформування комуністичної системи в ЧССР. У квітні 1969 року Густав Гусак обійняв посаду першого секретаря Центрального комітету Комуністичної партії Чехословаччини (ЦК КПЧ), і процес нормалізації розпочався.

Між 18 жовтня і 4 листопада 1968 року армії Болгарії, Угорщини, НДР і Польщі залишили Чехословаччину. Однак у країні залишився значний контингент радянської Центральної групи військ, що налічував понад 73 000 військовослужбовців.

Виведення радянських військ розпочалося 26 лютого 1990 року, а останній транспорт перетнув східний кордон Словаччини 21 червня 1991 року.

Процес був формально завершений 25 червня 1991 року підписанням Протоколу про завершення виведення. Через два дні останній представник радянської армії, генерал Едуард Воробйов, також залишив Чехословаччину з військового аеропорту Прага-Кбелі, таким чином остаточно завершивши «тимчасове», 23-річне перебування радянської армії в Чехословаччині.

Topky.sk

▲ Братислава, 22 серпня 1968 року, наступного дня після того, як радянські танки увійшли до міста. (Джерело: TASR).

Новини культури

УГОРЩИНА. До Дня Незалежності України створено Фондацію української книги в Угорщині «UNABOOK», яка ставить за мету продовження та примноження найкращих традицій друкованого українського слова закордоном.

ФРН. У Німеччині 24 серпня вийде в прокат український історичний фільм «Довбуш» режисера Олеса Саніна.

ПОЛЬЩА. У столиці Польщі триває третя виставка мистецького проекту UKRAINE wARTime, що презентує особистий досвід воєнного часу через широкий спектр художніх засобів.

УКРАЇНА. Унаслідок обстрілу росіянами Хмельниччини вночі 19 серпня зазнав пошкоджень Державний історико-культурний заповідник «Межибіж».

ФРН. У німецькому місті Ратінген, у Stiftung Haus Oberschlesien, відбувся благодійний концерт з нагоди 20-ї річниці заснування Pro Ukraine — першої української організації у землі Північний Рейн-Вестфалія.

ФРН. У німецькому місті Мюнхен, у парафії катедрального храму Покрову Пресвятої Богородиці (УГКЦ), провели курс українсько-го іконопису «Молитва пензлем».

«Краю тихий...»

«...з синими хатинами, Злупленими на долонях гір, / З теплими Твоїми полонинами / І з піснями праників й сокири!» Так писав в одному із своїх віршів про рідне село поет Петро Гула. Вже втретє, на цей раз з нагоди 480-річчя першої письмової згадки про село Видрань, яке від 1964 року є

▲ Зустріч родаків благословили місцеві священники обох церков.

складовою частиною міста Меджилабірці, «на долонях гір» зустрілися його сучасні жителі і уродженці села, які тепер живуть в різних місцях колишньої Чехо-Словаччини. З 1873 року історію села формувала зокрема Перша угорсько-галицька залізниця. В останніх десятиріччях, коли було скасовано і залізничну станцію в селі, її вплив вже не такий великий, але колись вона була і роботодавцем, і визначним шляхом сполучення, транспорту в школу і на роботу, а після її побудови у 1873 році вона мала великий цивілізаційний вплив, і, зокрема, військово-стратегічне значення, що проявилось під час обох світових воєн.

Ювілей першої письмової згадки видранчани пригадали 13-го серпня

В останні десятиріччя кожен початок навчального року був великим випробуванням для русинів-українців Словаччини, що закономірно позначало їх національно-культурне життя. З колишніх близько 200 національних шкіл з українською мовою навчання чи з вивченням української мови, які були у нас засновані у післявоєнний період, на сьогодні залишилися Основна школа і Гімназія з українською мовою навчання в Пряшеві і Основна школа з вивченням української мови в Орябині Старобовнянського округу.

«Страхітливіх обертів набрала ліквідація українських національних шкіл в Словацькій Республіці. Здебільшого з об'єктивних, але і суб'єктивних причин», – писала газета «Нове життя» в 2015 році. – Одна з причин – порівняно мала кількість дітей, але не в останню чергу і нестача грошей».

На протязі 2013/2014 навчального року перестали існувати школи з українською мовою навчання або з вивченням української мови в Габури на Лабірщині, у Хмельовій на Бардіївщині, в Нижній Полянці Бардіївського округу вже скоріше перестали вивчати українську мову, а Основну школу-інтернат з українською мовою навчання в Гуменному за рішенням місцевих властей було виселено з власних просторів і переселено до школи з словацькою мовою навчання по вул. Кудловській.

Як причину припинення існування цих шкіл відповідні органи наводять невтішні економічні показники і падіння кількості учнів у національних школах. Саме за таким сценарієм кілька років тому була ліквідована українська школа в Руській Порубі Гуменського округу, школярі якої були розпорошені по словацьких школах на близькій околиці, а більша частина з них була переміщена якраз до Основної школи-інтернату в Гуменному.

літургіями в обох храмах, продовжуючи футбольним матчем і кінчаючи виставкою експонатів про історію села і багату культурною програмою. В ній виступили жіноче співацьке тріо «Зорниця» з Гуменного у супроводі Михайла Сійки, співацької групи «Сосна» із Збійного, «Руснаці» з Гуменного, дует Само Грицько та Якуб Балберчак, народний розповідач Ігор Латта, тріо «Лабірські бетяре», член якого Роланд Губа походить якраз з Видрані і який разом із своїми колегами з тріо як співак виріс на традиційному огляді народних пісень «Маковицька струна», що організує Союз русинів-українців СР. Зараз він живе в Остраві, де працює як педагог спеціальної школи, але до рідних країв часто приходить зокрема для того, аби своїм співом порадувати глядачів на різ-

них культурних акціях, як це було і в його рідній Видрані.

На згаданій виставці присутні зацікавили старі фотографії, документи про історію села та вишивки. Хто приїхав в село трохи скоріше, міг зайти в дерев'яну хату родини Команових, яку купив і зробив з неї своєрідний музей сусід Любомир Гнатко, який варто оглянути.

Радує, що так багато видранчан приклало руки до діла, щоб достойно відмітити цей історичний ювілей. Хоч село вже майже 60 років не творить самостійну самоврядну одиницю, всі його уродженці пам'ятають, хто вони і звідки вони вийшли. А так воно і має бути.

Павло БОГДАН.

Ще наприкінці минулого року після кількох робочих зустрічей було підписано угоду про співпрацю між ветеранськими організаціями м. Ужгорода, ветеранською організацією Ужгородського району Закарпатської області України та окружною організацією Об'єднання пенсіонерів Словаччини в Пряшеві. Угода передбачає передусім співпрацю у галузі соціального захисту пенсіонерів, в підготовці спільних проектів в області культури, літератури, спорту, обмін делегаціями, допомогу в поборюванні гуманітарно-соціальних проблем пенсіонерів чи туристично-рекреаційну діяльність, реабілітацію членів ветеранських організацій.

В Україні членами організації ветеранів праці автоматично стають всі громадяни, які виходять на пенсію, в Словаччині членом Об'єднання пенсіонерів Словаччини (Jednoty dôchodcov Slovenska) можна стати лише на основі добровільного вступу в органі-

Зустрілися ветерани праці

зацію через офіційну заявку.

На підставі згаданої угоди п'ятичленна делегація закарпатських ветеранів праці відвідала Пряшів і інші місця краю 21 та 22 серпня ц.р. В перший день перебування

вони зустрілися з мером міста Пряшів Франтішком Ольгою та його заступником Петром Крайняком, на якій гості ознайомилися з питаннями соціального захисту пенсіонерів, який є в компетенції органів міста. Відвідали також базилику мінор Успенія Пресвятої Богородиці та ареал, де щороку проходять проці. На спільній вечері з представниками пряшівської крайової, окружної та окремих первинних організацій Об'єднання пенсіонерів Словаччини обмінялися досвідом праці. Наступного дня – 22 серпня завершенням поїздки закарпатських ветеранів праці були відвідини історичного міста Бардіїв та Бардіївського Курорту.

–пб–

Фото: Л. Цупер

Національна школа – розум і наше серце У вересні цього року Гуменська школа-інтернат відсвяткувала б 70 років з часу заснування

Українська громадськість дуже чутливо і боляче сприйняла ліквідацію Основної школи-інтернату з українською мовою навчання в Гуменному. Якраз місто Гуменне славилось великим потенціалом української інтелігенції, на високому рівні тут розвивались культура, бібліотечна справа, освіта, працювали гуртки за інтересом – співацькі, танцювальні, музичні, керівництво національними справами знаходилося у руках національно свідомої інтелігенції, якій не була байдужа майбутня доля нашої національної меншини.

Якраз до такого середовища була кинута ідея деукраїнізації, щоб остаточно розправитись з національною меншиною і розділити її на дві частини – русинів і українців.

Як відомо, за рішенням Міського самоврядування в Гуменному (тодішня приматорка Яна Вальова, Smer-SD) і зі згодою Міністерства шкільництва СР в 2014/2015 навчальному році Основна школа-інтернат з українською мовою навчання (директор Микола Петрашовський) була переселена з власного будинку в будинок Основної школи по вул. Кудловській в Гуменному з тим, що і надалі збереже характер національної школи.

Не сталося так. Після переселення батьки не виявили інтересу посилати своїх дітей в перший клас школи, хоч дирекція школи ще далеко до початку 2015/2016 навчального року зробила відповідні кроки для того, щоб батьки записали дітей у школу. На жаль, у перший клас батьки вже не записали ні одну дитину.

В результаті цього школа-інтернат остаточно припинила своє існування і злилась з словацькомовною Основною школою по вул. Кудловській в Гуменному. Додаймо, що ліквідація школи-інтернату пройшла не без впливу деукраїнізаторів з рядів політичного русинства. Притім і не помітили, що з плином років встали у потік самознищення і самоліквідації.

А ось як своє рішення коментувало для преси Міське представництво в Гуменному: «Táto škola bola dôhodovo mestom Humenné vysooko financovaná. V roku 2009 to bolo 14.177 eur, v roku 2012 – 52.710 eur a v roku 2014 sa suma vyšplhala na 57.969 eur. Naopak klesajúce čísla sú pri počte žiakov. Kým v školskom roku 2008/09 to bolo 123 žiakov, v školskom roku 2011/12 ich počet klesol na 78 a v tomto školskom roku je počet žiakov spolu len 47... Poslanci mesta na marcovom zasadnutí odhlasovali vyraďenie národnotnej ZŠ zo siete škôl a školských zariadení spolu s jej internátom, jedálňou a školským klubom k 31. augustu 2015.» (humenne.sk 12.4.2015).

Так сумно завершилась історія єдиної школи-інтернату, яка служила дітям з бідних родин з сіл Гуменщини, Снинщини і Лабірщини.

Школа-інтернат була заснована в період апогею українського національного шкільництва і культури. Декотрі статистики нашу національну меншину на той час у пропорції до кількості населення зачисляли до найбільш освічених в республіці.

Школа була заснована в 1953 році. Її завданням було зберігати і розвивати освітні традиції, культуру і мову нашої національної меншини.

У 1953/54 навчальному році в цій школі було 5 класів, і першою її директоркою стала пані Анна Гірка (1953/1954 – 1961/1962).

З 1 вересня 1960 року школу перейменовано на Основну дев'ятирічну школу. У 1962 році короткий час директором школи був Василь Кокордяк (1962/1963).

У зв'язку з інтеграцією шкіл у навколишніх русько-українських села особливо посилювалося значення школи для дітей з найменш соціально забезпечених сімей і найбідніших сіл регіону; в 1964 році стає школою-інтернатом. У 1963/1964 – 1964/1965 рр. школа працює під керівництвом директора Степана Сидора.

З 1965-го по 1980 рік директором був Іван Прокіпчак (1965/1966 – 1979/1980), який значною мірою сприяв тому, щоб школа в 1975 році переселилась з приміщень на вул. Штурова до будинку школи на вул. Лесній. Під його керівництвом школа стала відомою широкому загалу. Своєю управлінською, педагогічною та письменницькою діяльністю він розвивав національну свідомість учнів школи. В такому ж дусі впливав і на батьків.

Протягом наступних 10 років – з 1980-го по 1990 рік – директором школи був Іван Мороз. Як колишній інспектор та керівник методичного центру він сприяв вдосконаленню

та інноваціям навчального процесу в школі.

У 1990 – 1993 рр. директором школи став Микола Петрашовський, який розгорнув широку діяльність також в позашкільній діяльності, в тому числі у праці з відомим шкільним колективом «Незабудка». Під його керівництвом було реконструйовано інтер'єр та екстер'єр школи та вдосконалено її матеріально-технічне оснащення.

Рудольф Дем'ян директором працював у 1993 – 2010 роках. Прагнув прищеплювати у молодого покоління почуття патріотизму і вірності предківським традиціям. Заснував Клуб українських вчителів.

У вересні 2010 року директором школи став Любомир Якуб, який перебував на цій посаді лише до грудня 2011 року.

З грудня 2011 року директором школи знову стає Микола Петрашовський. З його іменем пов'язані останні місяці і дні школи.

Основна школа-інтернат з українською мовою навчання проіснувала 62 роки – від 1 вересня 1953-го до 31 серпня 2015 року. З ліквідацією школи помітно посилюється процес занепаду культурно-національного життя русинів-українців в Гуменному і на широкій околиці та наростання відцентрових сил.

Зменшення кількості осіб, які записали собі русинську національність в переписі населення 2021 року, свідчить про наростання асиміляційних процесів. У порівнянні з 2011 роком, коли русинами себе записали 33 тисячі осіб, у 2021 році таких залишилося 23 тисячі. Падіння сягає до 30%. До українців зголосилося більше 9 тисяч чоловік, що на 2 тисячі більше, ніж десять років тому.

Інтелігенції поки що не вдалось виробити механізм протистояння руйнації українського національного шкільництва і культури в Словаччині.

Мирослав ІЛЮК.

Понад 70 мільйонів євро – на модернізацію середніх шкіл

Середня освіта в Пряшівському краї зазнає значної модернізації. Пряшівський самоврядний край (ПСК), який управляє 68 середніми школами в регіоні, в останні роки інтенсивно працює над її приваблюванням та вдосконаленням. Наразі він розпочав інвестиційну діяльність у сфері освіти на суму майже 70 мільйонів євро.

Пряшівський край вже реалізував, завершив або запланував шкільні інвестиції на суму понад 70 мільйонів євро в десятках середніх шкіл краю. Це синергія проектів, що фінансуються з бюджету ПСК, державних та європейських джерел, а також ініціативи наздоганяючих регіонів (CuRI). Лише будівельні роботи обійшлися в 53,6 мільйона євро, на матеріально-технічне оснащення планується витратити 9,9 мільйона євро, а на дебаркадерування (debarierizácia) окремих шкіл ПСК потрібно буде інвестувати 7 мільйонів євро.

У школі Л. Подяворинської в Пряшеві буде інвестовано понад 10 мільйонів євро на перетворення її будівель на сучасний центр освіти в галузі машинобудування та електротехніки, а також на матеріальне переоснащення. Триетапний проект в Об'єднаній школі, Ярмочна, Стара Любовня, вартістю 10,8 млн. євро, включає реконструкцію існуючих і будівництво нових приміщень в області ремесел – нової столярної майстерні, навчального готелю, робочого місця для барбекю і кухарів-кондитерів,

а також нове високотехнологічне обладнання. У Середній школі машинобудування в Пряшеві на початку 2024 року має завершитися проект вартістю 3,6 мільйона євро з реконструкції даху, електропроводки та освітлення, в рамках якого також буде встановлено нове технічне обладнання для майстерні та лабораторій.

Завершено реконструкцію кількох будівель в Об'єднаній школі Меджилабірці, а саме головного корпусу, робочого місця з підприємцями та розширення столярної майстерні, що потребувало інвестицій у розмірі 2 мільйонів євро. В даний час школа дооснащується новим обладнанням на суму 1,4 мільйона євро.

«Ми реконструюємо та будемо нові об'єкти, такі як спортивні зали, відкриті спортивні майданчики та ліфти. Цей вид робіт стосується восьми наших шкіл, а саме: трьох гімназій у Левочі, Кежмарку і Старій Любовні, а також середніх професійних училищ – двох у Попрадї і по одному в Бардіїві, Гуменному і Кежмарку. У цьому відношенні ми також будемо школи 21 століття, адаптуючи умови навчання до нових тенденцій і вимог ринку», – сказав голова ПСК Мілан Маєрський.

До початку нового навчального року буде завершено утеплення спортивного залу в Середній медичній школі в Гуменному вартістю близько 123 тис. євро.

Даша ЄЛЕНЬОВА,
ПСК.

Сторінки минулого (87)

ВИРАВА – VÝRAVA (окр. Меджилабірці)

Viroua (1557), Verowa (1560), Wirawa (1773), Výrava (1922).

Стат.: 1869 – 489, 1880 – 395, 1890 – 409, 1900 – 402, 1910 – 427, 1921 – 75 буд., 382 жит., з т. 19 чсл., 327 рус., 20 євр., 15 чуж., 17 р.-кат., 341 гр.-кат., 24 ізр.; 1930 – 415, з т. 31 слов., 372 рус., 13 р.-кат., 387 гр.-кат., 1940 – 470, 1948 – 424, 1950 – 412, з т. 120 слов., 292 рос., 31 р.-кат., 372 гр.-кат., 2 прав., 1980 – 252, з т. 135 слов., 105 укр., 11 рос., 1991 – 188 жит., з т. 101 слов., 16 укр., 63 рус., 8 ром., 93 прав., 71 гр.-кат., 22 р.-кат., 2001 – 144, з т. 53 слов., 72 рус., 5 укр., 19 р.-кат., 71 гр.-кат., 46 прав., 2011 – 172, з т. 84 слов., 81 рус., 2 укр., 1 чех, 4 невр., 4 без віросл., 28 р.-кат., 69 гр.-кат., 59 прав., 6 єгов., 6 невр., 2021 – 189, з т. 136 слов., 8 ром., 38 рус., 1 чех, 2 україн., 1 нім., 3 невр., 29 без віросл., 25 р.-кат., 58 гр.-кат., 2 реформат., 62 прав., 10 єгов., 4 невр.

Площа хотара 2024 га. У хотарі джерело мінеральної води.

Хотарні назви села, як їх фіксують словацькі довідники: Zľabok, Halaška, Stredný hrb, Bystrá, Jurkov les, Polianky, Čaba, Hrádok, Kúčerka, Polianka, Medzi potôčky, Veľká výrava, Stopa, Džár, Ščob, Pod vrchom, Pod Ščobom, Stavlinec, Vasilov grúň, Za haťou, Pod Dúbravou, Preliská, Dudrovec, Vyšná úboč, Kúčerka, Botová, Liškova koliba, Pod Dubičom, Dúbrava, Fejková jama, Hôrka, Pod Bubákovou, Čabi, Zvezliska, Dolina, Zvadilvec, Labová Pofana, Vrch Stavenska, Biely grúňik, Pod židovským cintorinom, Raková úboč, Hrb, Pševový grúň, Pod Dudrovcom, Spálenisko, Pod liščinami, Zvezliská, Sterkovská úboč, Pod Dielcom, Lipovec, Pod bilankou, Mražovec, Varganky, Tabla, Vrch žalobky, Pod stopou, Beskyd, Kozanská, Za dielcom, Tri okopy, Zalivska, Kopaniny, Hrb, Buváková, Kičarov laz, Za Jaseňovec, Krivé potoky, Džuganová lúka.

«Географічно-історичний і продуктивний (господарський) лексикон Угорщини» (1786) Я. М. Корабинського наводить село як *Wirawa*, в якому проживають руснаки і всі вони православного віросповідання (див. стор. 835). Володимир Гнаток у своїй роботі «Русини Пряшівської єпархії і їх говори» (1900) наводить село як *Virava*. Василь Латта в «Атласі українських говорів Східної Сло-

ваччини» (1991) фіксує народну назву села як *Вывава*.

Перша згадка про село пов'язана з 1557 роком, натомість Ф. Уличний в книзі *Dejiny osídlenia Zemplínskej župy* (2001) першу згадку пов'язує з 1543 роком, коли йшла суперечка роду Друґетів про належність маєтку на Гуменському панстві, до якого належала і Вирава. Через село протікає однойменний потік. Назву пов'язують з вирами, вихровими течіями води. Від потоку названо і село.

Припускають, що село Вирава було засноване близько 1530 року шолтисом та поселенцями згідно з волоським правом. Частина на правому березі потічка належала землевласникам зі Збудзи, на лівому березі – знатній родині Друґетів.

У 1567 році волоські домогосподарства Вирави сплачували королю податок з 4,5 портів, а в 1582 році – з чотирьох портів. У 1600 році поселення налічувало чотирнадцять будинків кріпаків і один-два будинки шолтисів. Вирава була середнім за розмірами селом з волоським населенням – руснаками, як їх зазначали тогочасні документи. З кінця 16-го і в 17-му столітті волоські домогосподарства збільшилися.

У 17-му та на початку 18-го століття кількість жителів, домогосподарств та будинків зростала. У 1715 і 1720 роках у Вираві налічувалося двадцять чотири і двадцять три кріпацьких домогосподарств відповідно. У селі також був млин, побудований в 1715 році, в селі було 24 заселених і 15 облишених домогосподарств. У 1787 р. в селі було 75 будинків, 499 жителів, 1828 р. – 73 будинків, 576 жителів. 1772 р. побудовано митницю і карантінну станцію. Жителі займалися хліборобством, годівлею худоби, ткацтвом, працювали у лісах. В Урядовому лексиконі поселень Угорщини з 1773 року село зазначене як чисто руське. Щодо релігійної приналежності 1806 року село зазначене як греко-католицьке з руською мовою проповіді. У 1828 р. село мало 73 будинки і 576 жителів, в 1869 р. – 489 жителів. Кількість жителів в 1940 році – 470, в 1948 р. – 424, в 1961 р. – 423, а в 1970 р. – 356. Епідемія холери 1831 року забрала життя 18 жителів Вирави. У селі колись був маєток графині Фалуші, який був зруйнований під час Першої світової війни.

На початку 1944 р. на околиці села діяла партизанська група «Пугачов», під час війни поранено і загинуло близько 15 людей. 1950 р. засновано ЄСГА, яка 1953 розпалася, 1957 знову відновлена.

У 1965 р. побудовано будинок школи, торговий центр, медичний пункт, пізніше – Будинок культури, господарські будівлі, адміністративний будинок, багато сімейних будинків, проведено електрифікацію, прокладено асфальтовану дорогу.

Церква св. Архангела Михаїла побудована бл. 1780, за іншими джерелами 1863 р., дзвіниця – з XIX ст. Православній громаді служить храм Успенія Пресвятої Богородиці, побудований у 1994 році.

Жертвам війни встановлено пам'ятний знак.

Високий патріотичний дух в селі утримувала Основна школа з українською мовою навчання. Школа з дитсадком була скасована в 2009 році.

Серед православних мирян благородну роботу виконав о. митр. прот. Іоанн Новак (28.7.1947 р., Блажів, – 9 травня 2021 р., Вирава).

Зберігся список парафіяльних священників та адміністраторів Вирави. Завдовго після Ужгородської унії 1646 року серед духовенства і мирян утримувався дух «старої» віри, про що свідчить і лексикон Я. М. Корабинського. Список священників Вирави виглядає так: (1622 – 1622) Андрій, (1726 – 1746) Стефан Голубович, (1746 – 1746) Іоанн Голубович, старший, (1750 – 1750) Стефан Голубович, (1760 – 1785) Іоанн Гойдич (*1735), (1785 – 1799) Теодор Гойдич, старший, (1799 – 1802) Юрій Манкович (*1775), (1802 – 1805) Олій Панкович, (1805 – 1843) Стефан Пуза (*1786), (1843 – 1849) Йосиф Гойдич, (1850 – 1869) Петро Гулович (*1800), (1869 – 1903) Іоанн Гулович (*1832), (1903 – 1906) Миколай Товт, (1906 – 1916) Іоанн Кокинчак, (1916 – 1920) Олексій Вислоцький, (1920 – 1933) Михайло Михалич (*1859), (1934 – 1946) Олівер Павло Жаткович (1945 – 1950) Імрех Васильчак, (1993 – 1996) Йосиф Дуда – замісник зі Светлиць, (1996 – 1999) Ян Блашко, (1999 – 2001) Ян Блашко – замісник з Чабаловець, (2001 – 2005) Франтішек Баркоці, (2005 – 2010) Франтішек Баркоці – замісник з Рокитова при Гуменному, (2010 – 2012) Іван Барна – замісник з Светлиць. В 1837 – 1838 рр. капеланом у Вираві був Антон Гойдич.

У Вираві народилися педагог, письменник і публіцист Михайло Враль (20.11.1866 – 4.1.1923), педагог Андрій Ватачин (17.7.1928 – 29.5.2000), артистка Анастасія Югас (8.1.1936), письменник Василь Дацей (4.1.1936), культурно-освітній діяч, голова ЦР СРУСР 1999 – 2009 рр. Іван Лаба (3.6. 1940).

—м—

Фестиваль на честь Словацького національного повстання

У мальовничих околицях Черговських гір під Мінчолом у селі Чирч Старолюбівнянського округу 20 серпня 2023 року відбувся 45-й ювілейний фольклорний фестиваль на честь СНП, цього разу 79-ї річниці. Урочистості розпочалися святою літургією в місцевій церкві, продовжилися пам'ятним актом біля пам'ятника жертвам Першої та Другої світових воєн, де староста села Міхал Дідик ознайомив з життям села під час повстання на основі розповідей жителів села.

Пам'яті жертв обох воєн вклонилися також мотоциклісти Словацьчини BRAT ZA BRATA. Після

панакхиди супровід вирушив до місцевого амфітеатру, де голова відділення Обласного комітету Словацького союзу антифашистських борців (ОК ССАБ) в Старій Любовні Вацлав Гомішан виголосив промову, в якій підкреслив важливість СНП для нашого суспільства і майбутніх поколінь, пояснив історію партизанського руху в Словацьчині і в прилеглих горах, звернув увагу на все ще живі спроби відродження фашизму і нацизму і напрямки боротьби проти расового, національного, релігійного та іншого домінування. В урочистостях взяли участь старости навколишніх сіл, заступник

голови ОК ССАБ Петер Кюбер і близько 400 жителів Чирча та околиць.

У художній програмі виступило 9 фольклорних колективів, серед яких найвідоміші – Čerkoše, духовна музика Popradčan, фольклорні ансамблі Raslavičan і Vrchovina та гурт Drišľák. Після багатого розіграшу призів веселоці продовжилися під музику ді-джея. Діти також розважалися на надувних замках і різних каруселях. Дякуємо організаторам, старості села Міхалу Дідіку, членам сільської самоуправи, членам ССАБ села, а також Любовнянському освітньому осередку в Старій Любовні та Пряшівському самоврядному краю.

Інж. Вацлав ГОМІШАН,
голова ОК ССАБ,
Стара Любовня.

NOVE ŽYTĽA

KULT
MINOR

zahraničia prijíma: SLOVART G.T.G., spol. s r.o., Krupinská 4, P. O. Box 152, 852 99 Bratislava, e-mail: info@slovart-gtg.sk. Počítačová sada NITECH s.r.o., Prešov, Tlačí Grafotlač, Prešov. Ev. číslo EV 3301/09. Realizované s finančnou podporou Fondu na podporu kultúry národnostných menšín.

Vydáva Zväz Rusínov-Ukrajincov SR, IČO 00 177 725. Ročník 73. Šéfredaktor Miroslav Iljuk. Adresa redakcie: Janka Borodáča 5, 081 08 Prešov. Tel. 051/7733 707, e-mail: novezytta@nexta.sk. Náklad: 500 kst. Ročné predplatné 10,40 € Štvrťročné predplatné 2,60 € Objednávky na predplatné prijíma každá pošta a doručovateľ Slovenskej pošty, alebo e-mail: predplatne@slposta.sk. Objednávky do zahraničia vybavuje: Slovenská pošta, a.s., Stredisko predplatného tlačie. Uzbecká 4, P. O. Box 164, 820 14 Bratislava 214, e-mail: zahranična.tlac@slposta.sk. Objednávky na predplatné do zahraničia prijíma: SLOVART G.T.G., spol. s r.o., Krupinská 4, P. O. Box 152, 852 99 Bratislava, e-mail: info@slovart-gtg.sk. Počítačová sada NITECH s.r.o., Prešov, Tlačí Grafotlač, Prešov. Ev. číslo EV 3301/09. Realizované s finančnou podporou Fondu na podporu kultúry národnostných menšín.

НОВЕ ЖИТТЯ

Видає Союз русинів-українців СР. Рік видання 73. Головний редактор Мiroslav Iljuk. Адреса редакції та адміністрації: 081 08 Пряшів, Янка Бородача, 5. Телефон 051/7733 707, e-mail: novezytta@nexta.sk. Рукописи і фотографії повертаються на прохання автора. Редакція залишає за собою право скорочувати статті. Статті, підписані авторами, висловлюють їх власні погляди і не обов'язково збігаються з поглядами редакції.

Видає Союз русинів-українців СР.

Рік видання 73. Головний редактор Мiroslav Iljuk. Адреса редакції та адміністрації: 081 08 Пряшів, Янка Бородача, 5. Телефон 051/7733 707, e-mail: novezytta@nexta.sk. Рукописи і фотографії повертаються на прохання автора. Редакція залишає за собою право скорочувати статті. Статті, підписані авторами, висловлюють їх власні погляди і не обов'язково збігаються з поглядами редакції.